

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีความสามารถที่จะปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะมาถึง การจัดการศึกษาในแนวทางที่เหมาะสมกับสภาพความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศ จะสามารถสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้แก่สังคมไทย ทั้งยังสร้างความสมดุลและความกลมกลืนของการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้ วิชัย ตันศิริ (2544, หน้า 118) ได้กล่าวว่า การศึกษาและการพัฒนาคนคือ กุญแจแม่ (Master key) ที่จะเปิดประตูไปสู่การพัฒนาทั้งหลาย และเพื่อให้การศึกษาเป็นกระบวนการที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยให้เป็นไปตามแนวทางที่พึงประสงค์ เหมาะแก่กาลเวลา และบริบทของสังคมไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดแนวการจัดการศึกษาโดยยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ (นิภา เพชรสม, 2542, หน้า 20) โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกัน แก้ปัญหาและเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545ข, หน้า 1) และการที่จะจัดการศึกษาให้ได้อย่างที่ต้องการจำเป็นต้องอาศัยหลักสูตร เพราะหลักสูตรเป็นเครื่องมือที่จะถ่ายทอดเจตนาารมณ์หรือเป้าประสงค์ของการศึกษาของชาติลงสู่การปฏิบัติ (ชาญชัย เฟื่องกาญจน์, 2537, หน้า 1)

ก่อนที่จะมีการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีโครงสร้างที่ประกอบด้วย วิชาบังคับ วิชาเลือกเสรี และกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา กิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมอิสระของผู้เรียน ซึ่งกรมวิชาการได้ติดตามศึกษาพบว่า การนำหลักสูตร

ไปใช้ยังไม่สามารถสร้างพื้นฐานในการคิด สร้างวิธีการเรียนรู้ให้คนไทยมีทักษะในการจัดการและทักษะในการดำเนินชีวิต สามารถเผชิญปัญหาสังคม และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ, 2544, หน้า 1) และในการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนยังมีความเคยชินกับการจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญแก่วิชาการมาก และเห็นความสำคัญของกิจกรรมเป็นอันดับรอง (จรรยา เกษ โพนทอง, 2527, หน้า 82)

จากจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จะเห็นชัดเจนว่าหลักสูตรดังกล่าว มุ่งพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544, หน้า 4) โครงสร้างหลักสูตรจึงได้กำหนดสาระการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีความรู้ที่เป็นพื้นฐานสำคัญ 8 กลุ่มสาระนอกจากนั้น หลักสูตรยังกำหนดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ในโครงสร้าง โดยมุ่งส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนเพิ่มเติมจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง ค้นพบความสามารถ ความถนัดของตนเอง เพื่อการพัฒนาให้เต็มศักยภาพ เห็นคุณค่าในการประกอบสัมมาชีพ ให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย มีศีลธรรม จริยธรรม รู้จักบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ การบำเพ็ญประโยชน์ให้ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกส่วนในสังคมทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังความหมายที่กรมวิชาการให้ไว้ดังนี้

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหมายถึง กิจกรรมที่จัดอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยรูปแบบ กระบวนการวิธีการที่หลากหลายให้ผู้เรียน ได้รับประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง มีความหมายและคุณค่าในการพัฒนาผู้เรียนทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม มุ่งสร้างเสริมเจตคติ คุณค่าชีวิต ปุถุผังคุณธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง สร้างจิตสำนึกในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรับตัวและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ประเทศชาติ และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545ก, หน้า 2)

สถานศึกษาจึงควรจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ในลักษณะของการบูรณาการองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้มีความกว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น รวมทั้งให้ผู้เรียนได้ค้นพบและใช้ศักยภาพที่มีในตนเองอย่างเต็มที่ เลือกลงตัดสินใจ ได้อย่างมีเหตุผล เหมาะสมกับตนเอง สามารถวางแผนชีวิตและอาชีพได้อย่างมีคุณภาพ เน้นการเสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ ศีลธรรม และจริยธรรม รู้จักสร้างสัมพันธภาพที่ดี เพื่อปรับตัวเข้ากับ

บุคคล และสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างดีและมีความสุข (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545ข, หน้า 2)

ในหนังสือคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545ข, หน้า 1) ได้กำหนดให้กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้เชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนว ให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพ และการมีงานทำ

2) กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจร ตั้งแต่ ศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และ ผู้บำเพ็ญประโยชน์ ดังนั้นกิจกรรมนักเรียนจึงน่าจะมีคามหมายดังนี้

กิจกรรมนักเรียนหมายถึง กิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นด้วยความร่วมมือของนักเรียนเพื่อสนองความต้องการ ความสนใจ ส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนนอกเหนือไปจากกิจกรรมการเรียนการสอน และเป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมการเรียนการสอนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ อุปนิสัย ค่านิยม และปลูกฝังทัศนคติที่พึงประสงค์แก่นักเรียน (มุกดาวรรณ สังข์สุข, 2543, หน้า 16)

ดังนั้นกิจกรรมนักเรียนจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการ ใช้การรวมกลุ่มในการจัดประสบการณ์ ได้คิด สร้างสรรค์จินตนาการ ที่เป็นประโยชน์สัมพันธ์กับชีวิต โดยมีครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ตามความเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความสนใจ ความถนัด และความสามารถของผู้เรียน ด้วยเหตุผลดังกล่าวการจัดกิจกรรมนักเรียนจะต้องเป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติจริง โดยการศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน การทำงานเป็นกลุ่ม และประเมินผลเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามลักษณะความพร้อม ความต้องการ และความเป็นไปได้ในการปฏิบัติตามคุณลักษณะของสถานศึกษา และมีการกำกับดูแลอย่างจริงจัง

ปัญหาสำคัญในการบริหารกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนคือ ผู้บริหารมีคำสั่งแต่งตั้งครูให้ทำหน้าที่หัวหน้างานกิจกรรมนักเรียน เพื่อทำหน้าที่ประสานงานระหว่างฝ่ายบริหารกับครู

ที่ปรึกษากิจกรรมนักเรียนและดูแลการดำเนินงานการจัดกิจกรรมนักเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ในทุกกิจกรรม หัวหน้างานกิจกรรมนักเรียนเป็นครุคนหนึ่งของโรงเรียน แต่ต้องดำเนินการจัดกิจกรรมนักเรียนร่วมกับครูและนักเรียนทั้งโรงเรียน รวมถึงการที่ครูไม่ให้ความสำคัญและเอาใจใส่ในการจัดกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมชุมนุม หรือกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการจัดเพื่อให้ผ่านไปปีหนึ่งๆ เท่านั้น โดยเข้าใจเพียงว่ามีหน้าที่สอนเฉพาะรายวิชา 8 กลุ่มสาระเท่านั้น ส่วนกิจกรรมนักเรียนจะสอนหรือไม่สอนก็ไม่มีผลต่อการเรียนของนักเรียน แต่อย่างไร เพราะหลักสูตรกำหนดให้ผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนดเท่านั้น (อชิตา หาดอ้าน, 2545, หน้า 45) ส่วนนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมตามที่สนใจหรือเท่าที่โรงเรียนบังคับเท่านั้น ถือว่าไม่ใช่เรื่องสำคัญ ไม่มีการตัดสินผลการเรียนเหมือนกับวิชาตามกลุ่มสาระ ในส่วนของการบริหารจัดการด้านอาคารสถานที่ การจัดเวลาเรียนให้เหมาะสมเพื่อให้นักเรียนทั้งหมดสามารถเลือกเข้ากลุ่มกิจกรรมตามที่สนใจ การจัดสรรงบประมาณ ล้วนเป็นปัญหาสำคัญที่จะทำให้กิจกรรมบรรลุเป้าหมายทั้งสิ้น นอกจากนี้กิจกรรมบางอย่างมีสูตรสำเร็จ เช่นกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาด รักษาดินแดน แต่บางกิจกรรมมีเพียงขอบข่าย หลักการและวิธีจัดเสนอแนะไว้ หัวหน้างานกิจกรรมและครูที่ปรึกษาต้องร่วมกันกำหนดหลักสูตร วิธีการ วัสดุอุปกรณ์เอง และบางกิจกรรมต้องใช้วัสดุอุปกรณ์และสถานที่เฉพาะ เช่น ดนตรี กีฬา

ในปีการศึกษา 2545 โรงเรียนแม่แตง และโรงเรียนมัธยมสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้รับเลือกให้เป็นแกนนำในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ภายใต้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้บรรลุตามมาตรฐาน โดยการจัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ(วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2545, หน้า 1) ให้เริ่มใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ และจัดกิจกรรมนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในปีการศึกษา 2545 ซึ่งจะใช้ครบทุกชั้นในปีการศึกษา 2547 และถ้าสามารถดำเนินการให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย หลักการ ขอบข่าย และเป้าหมายที่กำหนดไว้ตามแนวทางการจัดกิจกรรมนักเรียน (กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, 2546ก หน้า 2 — 4) โดยคำนึงถึงศักยภาพของโรงเรียน สภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน จะสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันกับสถานการณ์และสอดคล้องกับชีวิตจริง

เนื่องจากผู้ศึกษาปฏิบัติหน้าที่เป็นครูผู้จัดกิจกรรมนักเรียน ในโรงเรียนแม่แตงซึ่งเป็นโรงเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดเชียงใหม่ จึงสนใจที่จะศึกษาการจัดกิจกรรมนักเรียน ในโรงเรียนแกนนำการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้ดำเนินการจัดกิจกรรมนักเรียน สำหรับนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4 มาครบ 3 ปีตามกรอบของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อให้สามารถมองเห็นสภาพการจัดกิจกรรมนักเรียน จึงได้ศึกษาถึง ความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้างานกิจกรรมนักเรียน ครูและนักเรียนซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับการจัดกิจกรรมนักเรียนในแต่ละโรงเรียน เพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศในการพิจารณาวางแผน กำหนดนโยบาย แนวทางในการจัดกิจกรรมนักเรียน และพัฒนาปรับปรุงวิธีการจัดกิจกรรมนักเรียนให้สอดคล้องกับแนวคิด ความเชื่อที่พึงประสงค์กับการจัดหลักสูตรสถานศึกษา และใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการประกันคุณภาพทางการศึกษา ได้อย่างเหมาะสมตรงตามหลักการ เป้าหมายที่หลักสูตรและผู้เรียนต้องการ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้างานกิจกรรมนักเรียน ครู และนักเรียน ที่มีต่อการจัดกิจกรรมนักเรียน ในโรงเรียนแกนนำการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาประเภทและวิธีการจัดกิจกรรมนักเรียน ในโรงเรียนแกนนำการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อวิเคราะห์การดำเนินการจัดกิจกรรมนักเรียน ตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนแกนนำการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้บริหารคือรองผู้อำนวยการ ผู้รับผิดชอบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หัวหน้างานกิจกรรมนักเรียน ครูผู้จัดกิจกรรมนักเรียน และนักเรียน ในโรงเรียนแกนนำการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จังหวัดเชียงใหม่
2. ขอบเขตด้านเนื้อหาสาระที่ศึกษา

เนื้อหาสาระที่ศึกษาคือ ความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมนักเรียน

ประเภทของกิจกรรมนักเรียน วิธีการจัดกิจกรรมนักเรียน การดำเนินการจัดกิจกรรมนักเรียน ตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษา

นิยามศัพท์เฉพาะ

กิจกรรมนักเรียน หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการ ใช้การรวมกลุ่ม ในการจัดประสบการณ์ ได้คิดสร้างสรรค์จินตนาการ ที่เป็นประโยชน์สัมพันธ์กับชีวิต ได้แก่ กิจกรรมชุมนุม กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ รักษาดินแดน โครงการ และกิจกรรมกลุ่มอื่น ๆ

การดำเนินการจัดกิจกรรม หมายถึงการดำเนินการของโรงเรียนในด้านเป้าหมาย หลักการ ขอบข่าย และวิธีการจัดกิจกรรมนักเรียน รวมทั้งความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้างานกิจกรรม นักเรียน ครู และนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมนักเรียน

วิธีการจัดกิจกรรมนักเรียน หมายถึงการนำหลักการจัดกิจกรรมนักเรียนตามโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 มาสู่การปฏิบัติของโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย การบริหารจัดการ การปฏิบัติงานกิจกรรมนักเรียน การติดตามและประเมินผล

ประเภทของกิจกรรมนักเรียน หมายถึงลักษณะของกิจกรรมที่จัดขึ้นตามความถนัดและความสนใจของนักเรียน หรือกิจกรรมพัฒนาสาระการเรียนรู้ หรือกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสนองนโยบายของรัฐ หรือเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

โรงเรียนแกนนำการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จังหวัดเชียงใหม่ หมายถึง โรงเรียนที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นแกนนำในการนำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ไปใช้จัดการศึกษาได้แก่ โรงเรียนวิศโนทัยพายัพ โรงเรียนเชียงดาววิทยาคม โรงเรียนสันกำแพง โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่ โรงเรียนจอมทอง โรงเรียนสันป่าตอง วิทยาคม โรงเรียนฮอดพิทยาคม โรงเรียนแม่อาววิทยาคม โรงเรียนฝางชนูปถัมภ์ และโรงเรียนแม่แตง

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. เพื่อใช้ในการพิจารณาวางแผน กำหนดนโยบาย และแนวทางการจัดกิจกรรมนักเรียนเหมาะสม
2. เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับผู้เกี่ยวข้องใช้พัฒนาปรับปรุงวิธีการจัดกิจกรรมนักเรียนให้สอดคล้องกับความคิดเห็นต่อการจัดหลักสูตร สถานศึกษา
3. เพื่อใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการประกันคุณภาพทางการศึกษาด้านผู้เรียน